

Βασικές δεξιότητες Λογοθεραπευτικής Παρέμβασης

2^η Αγγλική Έκδοση

Debra M. Dwight, EdD, CCC - SLP

*Πανεπιστήμιο West Georgia
Carrollton, Georgia – Αμερική*

1^η Ελληνική Έκδοση

Επιμέλεια

Ευγενία Τόκη

Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Λογοθεραπείας, ΤΕΙ Ηπείρου

Μετάφραση

Διονύσης Ταφιάδης, M.Sc. SLT – SLP

Άγγελος Παπαδόπουλος, M.Sc. SLT

Κωνσταντίνος Δρόσος, SLT

Αγγλική έκδοση:

Here's How to Do Therapy
Hands-On Core Skills in Speech-Language Pathology
SECOND EDITION

Συγγραφέας:
Debra M. Dwight

Εκδόσεις: PLURAL PUBLISHING INC.
ISBN: 978-1-59756-565-3

Ελληνική έκδοση:

Βασικές Δεξιότητες Λογοθεραπευτικής Παρέμβασης
ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

GOTSIS

Εκδόσεις: Gotsis
ISBN: 978-960-9427-49-4
Οκτώβρης 2015

Μετάφραση ελληνικής έκδοσης:

Ευγενία Ι. Τόκη
Διονύσης Ταφιάδης
Άγγελος Παπαδόπουλος
Κωνσταντίνος Δρόσος

Επιστημονική επιμέλεια ελληνικής έκδοσης:

Ευγενία Ι. Τόκη

Σχεδιασμός έκδοσης, τεχνική επεξεργασία:

Κωνσταντίνος Γκότσης

Γλωσσική επιμέλεια, τυπογραφικές διορθώσεις:

Κατερίνα Τσιούμα

Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία:

Ταχύτυπο
Τηλ.: 2610 461.780
E-mail: info@tachytypo.gr

Εκδόσεις GOTSIS

www.gotsis.net.gr
E-mail: info@gotsis.net.gr

Βιβλιοπωλείο: Μαιζώνος 20-22, 262 23 Πάτρα, τηλ. 2610 226.453 • Fax: 2610 226.690
Διανομή: Ρ. Φεραίου 19-21, 262 23 Πάτρα, τηλ. 2610 225.817
Ατελιέ: Τερψιθέας 2, 264 42 Πάτρα, 2610 461.551

Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993, απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε μέσον χωρίς την άδεια του εκδότη.

Περιεχόμενα

Πρόλογος Αγγλικής Έκδοσης	vii
Πρόλογος Ελληνικής Έκδοσης	xiii
Ευχαριστίες Αγγλικής Έκδοσης	xv
Ευχαριστίες Ελληνικής έκδοσης	xvii

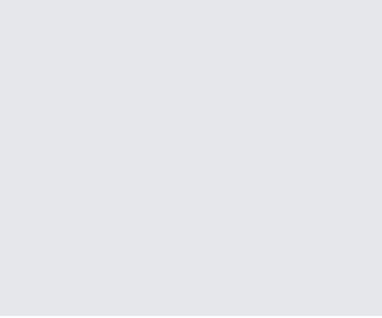
A ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1.	1
Εισαγωγή: Πώς να Χρησιμοποιήσετε Αυτό το Βιβλίο	
Κεφάλαιο 2.	61
Βασικές Εκτιμήσεις Θεραπευτικής Διαδικασίας	
Κεφάλαιο 3.	89
Θεμέλια Θεραπευτικής Διαδικασίας: Επισκόπηση	
Κεφάλαιο 4.	113
Θεωρίες Μάθησης Σχετιζόμενες με τη Λογοθεραπευτική Παρέμβαση	

Κεφάλαιο 5.	145
Αναπτυξιακοί Τομείς και Ειδικές Κατηγοριοποιήσεις Σχετιζόμενες με την Παρέμβαση: Επισκόπηση	
Κεφάλαιο 6.	183
Βασικές Δεξιότητες: Ο Λογοθεραπευτής ως Διαμεσολαβητής Θετικής Αλλαγής της Επικοινωνίας	
Κεφάλαιο 7.	245
Βασική Δομή Θεραπευτικής Διαδικασίας	
Κεφάλαιο 8.	281
Περιφερική Διαχείριση Λογοθεραπευτικών Ζητημάτων/Προβλημάτων	

B ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 9.	303
Καθοδηγούμενη Πρακτική στη Θεραπεία Γλωσσικών Δομών	
Κεφάλαιο 10.	355
Καθοδηγούμενη Πρακτική στη Θεραπεία της Άρθρωσης	
Κεφάλαιο 11.	383
Καθοδηγούμενη Πρακτική στη Θεραπεία της Φωνής	
Κεφάλαιο 12.	401
Καθοδηγούμενη Πρακτική στη Θεραπεία της Αντήχησης	
Κεφάλαιο 13.	421
Καθοδηγούμενη Πρακτική στη Θεραπεία της Ροής	
Παράρτημα	443
Γλωσσάριο	501

Πρόλογος Αγγλικής Έκδοσης

Είναι δύσκολο να μετρηθεί το βάθος και το εύρος της ανταμοιβής που βιώνει κάθε λογοθεραπευτής παρέχοντας θεραπεία σε θεραπευόμενους κάθε ηλικίας, σε καθημερινή βάση. Μερικές φορές η ανταμοιβή έχει να κάνει με την εσωτερική ικανοποίηση που νιώθει ο θεραπευτής καθώς βοηθάει ένα παιδί να προφέρει πιο καθαρά και με περισσότερη ακρίβεια ένα φώνημα που δεν αρθρώνει ορθώς. Σε κάποια άλλη περίπτωση η ανταμοιβή λανθάνει στην επίγνωση ότι μία οικογένεια έχει ηρεμήσει έπειτα από δύσκολη επικοινωνιακή κατάσταση που ακολούθησε ένα ατύχημα ή τραυματισμό ενός αγαπημένου προσώπου, χάρη στις δεξιότητες που οικοδομήθηκαν από τον ίδιο τον λογοθεραπευτή. Ανεξαρτήτως των επικοινωνιακών αναγκών του θεραπευόμενου, η ικανοποίηση του λογοθεραπευτή ως παρόχου υπηρεσιών δόμησης ικανοτήτων ή αποκατάστασης λόγου και ομιλίας πηγάζει από το γεγονός ότι οι ικανότητες που χρειάζονται για το συγκεκριμένο επάγγελμα βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο, χάρη σε ποικίλες πολυπληθείς πτυχές της εκπαίδευσης, κατάρτισης και εμπειρίας. Εκφράζεται η ελπίδα ότι οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στο παρόν εκπόνημα θα χρησιμεύσουν ως μέρος της εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς τροφοδοτεί με γνώση και προετοιμάζει τους επαγγελματίες λογοθεραπευτές.

Η πρώτη έκδοση του *Here's how to do Therapy: Hands-on core skills in Speech-Language Pathology* δομήθηκε με την εμπειρία έντεκα χρόνων κλινικών μαθημάτων, κατά τα οποία διδάχθηκαν εξειδικευμένες θεραπευτικές δεξιότητες σε προπτυχιακούς φοιτητές και με νέους πτυχιούχους, οι οποίοι βρέθηκαν υπό την πίεση και ανάγκη μιας γρήγορης και αποτελεσματικής εκμάθησης του τρόπου θεραπείας στο πλαίσιο προετοιμασίας για την πρώτη πιστοποίηση. Ήταν επιτακτική ανάγκη, εκείνη την εποχή, να πιστοποιηθούν οι βασικές δεξιότητες για μια επιτυχή παρέμβαση σε ευρεία πεδία του επαγγέλματος συμπεριλαμβανομένων της γλώσσας, άρθρωσης/φωνολογίας, φωνής, ροής και αντήχησης. Η ανάπτυξη και παραγωγή της πρώτης έκδοσης του *Here's how to do Therapy: Hands-on core skills in Speech-Language Pathology* ήταν σε ένα πολύ ικανοποιητικό επίπεδο δημιουργική και ακαδημαϊκή προσπάθεια. Παρά τη διατήρηση των βασικών πτυχών της πρώτης έκδοσης οι οποίες παραμένουν σημαντικές, υπάρχει τώρα μια αυξημένη επιθυμία να επεκταθεί η δεύτερη έκδοση σε πλευρές κλινικής εφαρμογής και διδασκαλίας ώστε να αυξηθούν και να ενισχυθούν τα θετικά αποτελέσματα για το χρήστη. Από την αρχή, οι αναγνώστες και οι χρήστες της πρώτης έκδοσης του κειμένου αναφέρουν τα περιεχόμενα του *Here's how to do Therapy: Hands-on core skills in Speech-Language Pathology* ως ενδιαφέροντα, διαφωτιστικά και ωφέλιμα με εκπαιδευτικές τοποθετήσεις και για την ατομική θεραπεία και για τη θεραπεία σε μικρές ομάδες. Λαμβάνοντας υπόψη τη θετική υποδοχή της πρώτης έκδοσης του κειμένου, η πρόθεση για τη δεύτερη αυτή έκδοση είναι να επαυξήσει τα οφέλη για τους χρήστες του εκπονήματος, φοιτητές και επόπτες κλινικής άσκησης, διευκολύνοντας την εκμάθηση/διδασκαλία των βασικών εκπαιδευτικών δεξιοτήτων με βάση τόσο το περιεχόμενο του κειμένου όσο και τις παρουσιάσεις που παρέχονται στο DVD. Για τον σκοπό αυτό, η δεύτερη αυτή έκδοση του *Here's how to do Therapy: Hands-on core skills in Speech-Language Pathology* είναι σχεδιασμένη ώστε να επιτύχει τους παρακάτω στόχους για φοιτητές και επόπτες κλινικής άσκησης:

- (α) εμπλουτισμό των παραδειγμάτων και των σεναρίων που παρέχονται στο DVD προκειμένου να αυξηθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα και
- (β) ενίσχυση της κλινικής εκπαιδευτικής αξίας του εγχειριδίου μέσω της συμπερίληψης των «πολύτιμων ορόσημων στη μάθηση» ώστε να συμβάλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των φοιτητών με συστηματικές κατευθυντήριες και υπενθυμίσεις των ειδικών δεξιοτήτων. Με αυτούς τους δύο τρόπους, η δεύτερη αυτή έκδοση του *Here's how to do Therapy: Hands-on core skills in Speech-Language Pathology* θεωρείται ως μια προσπάθεια πολλών ετών δέσμευσης για

τη βελτίωση των δεξιοτήτων των νέων επαγγελματιών στο εύρος των επιστημονικών περιοχών του επαγγέλματος και στις βασικές γραμμές της θεραπευτικής παρέμβασης. Εκφράζεται η ελπίδα ότι οι αναγνώστες και οι χρήστες θα συμφωνήσουν ότι αυτή η δεύτερη έκδοση του κειμένου περιέχει τις δημιουργικές και ακαδημαϊκές πτυχές της πρωτότυπης δουλειάς και επεκτείνει την αξία του κειμένου στο πεδίο της κλινικής εξάσκησης του επαγγέλματός του λογοθεραπευτή.

Δομή

Το παρόν βιβλίο σχεδιάστηκε για να χρησιμοποιηθεί ως εγχειρίδιο αναφοράς, ως ευανάγνωστος και εύκολος να ακολουθηθεί οδηγός, ώστε να ενισχυθούν οι θεμελιώδεις έννοιες για την παροχή υπηρεσιών θεραπείας λόγου και ομιλίας σε θεραπευόμενους κάθε ηλικίας, κάθε βαθμού δυσκολίας και κάθε τύπου διαταραχής ομιλίας-λόγου. Αυτό το βιβλίο αναφοράς σχεδιάστηκε για φοιτητές Λογοθεραπείας και επαγγελματίες λογοθεραπευτές ως ένας έτοιμος οδηγός που περιέχει βασικές, λειτουργικές, πρακτικές εφαρμογές σε 28 λογοθεραπευτικές δεξιότητες. Οι δεξιότητες που αναφέρονται στο παρόν βιβλίο είναι διεπιστημονικές όσον αφορά στις βασικές δεξιότητες που είναι θεμελιώδεις για θεραπεία στο ευρύ φάσμα των διαταραχών επικοινωνίας ή πρόκειται απλώς για την άρθρωση ή για μια δύσκολη στη διαχείριση διαταραχή με μικρή συχνότητα εμφάνισης.

Το Πρώτο Μέρος του βιβλίου παρουσιάζει ορισμούς, έννοιες και πληροφορίες σχετιζόμενες με τη βασική λογοθεραπευτική συνεδρία. Όταν καθίσταται δυνατόν, παρέχονται διαγράμματα, πλαίσια κειμένου ή ασκήσεις ώστε να ενισχύσουν τις προϋποθέσεις μάθησης. Επιπροσθέτως, οι εξειδικευμένες δεξιότητες που σχετίζονται με τη θεραπεία λόγου και ομιλίας επισημαίνονται και συζητούνται στο κεφάλαιο 6. Οι αναγνώστες καθοδηγούνται μέσω μιας διαδικασίας μάθησης και επίδειξης για καθεμιά από τις 28 ειδικές δεξιότητες με τη χρήση των τριών εργαλείων που συνοδεύουν το κείμενο:

1. *Ειδικά Θεραπευτικά Φυλλάδια Καταγραφής (ΕΘΦΚ)*. Τα Ειδικά Θεραπευτικά Φυλλάδια Καταγραφής δομούνται σε έξι τμήματα βοηθώντας έτσι στην καθοδήγηση της εκμάθησης των δεξιοτήτων που παρουσιάζονται. Το κάθε φυλλάδιο καταγραφής είναι σχεδιασμένο ώστε να συνδυάσει τις 28 διαφορετικές ειδικές θεραπευτικές δεξιότητες που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 6. Μόνο

14 ΕΘΦΚ χρειάζονται για να εντάξουν αυτές τις 28 δεξιότητες εξαιτίας της ομαδοποίησης αυτών των δεξιοτήτων. Για παράδειγμα, παρόλο που μερικά ΕΘΦΚ εντάσσουν μόνο μία θεραπευτική-εξειδικευμένη δεξιότητα, συχνά δύο, τρεις, ακόμη και τέσσερις ειδικές θεραπευτικές δεξιότητες ομαδοποιούνται σε ένα φυλλάδιο καταγραφής χάρη στη φύση των δεξιοτήτων ή απλώς για ευκολία στην εκμάθηση των δεξιοτήτων.

2. *Αποσπάσματα DVD.* Το συγκεκριμένο DVD εστιάζει σε οπτικοακουστικές παρουσιάσεις των 21 δεξιοτήτων από τις 28 που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 6 και αρχειοθετούνται στα Ειδικά Θεραπευτικά Φυλλάδια Καταγραφής. Για παράδειγμα, στα Ειδικά Θεραπευτικά Φυλλάδια Καταγραφής 2-11 υπάρχουν συνοδευτικά βίντεο στο DVD που συμπεριλαμβάνουν το σύνολο των 21 ειδικών θεραπευτικών δεξιοτήτων.
3. *Δύο σύντομες θεραπευτικές συνεδρίες.* Η παραδοσιακή πρακτική στη θεραπεία άρθρωσης, στη γλωσσική θεραπεία και στη θεραπεία βασισμένη σε γλωσσικές δομές παρουσιάζεται σε 20 λεπτά και 11 λεπτά αποσπάσματα βίντεο στο DVD, αντίστοιχα, ώστε να χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη των μαθησιακών δεξιοτήτων που παρουσιάζονται τόσο στο Πρώτο Μέρος όσο και στο Δεύτερο Μέρος του βιβλίου.

Οι αναγνώστες ενθαρρύνονται να εργαστούν μέσω των ΕΘΦΚ και όταν καθίσταται απαραίτητο μέσω των παρουσιάσεων βίντεο για τις εξειδικευμένες δεξιότητες που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 6. Επιπλέον, ενθαρρύνονται να παρακολουθήσουν τις σύντομες θεραπευτικές συνεδρίες σαν να προετοιμάζονται για θεατρική παράσταση (διάβασμα, εκμάθηση, άσκηση). Άλλωστε, η λογοθεραπεία είναι συχνά «παράσταση αξιώσεων» αλλά συχνά με ένα «αυτοσχέδιο σενάριο». Όσοι παρακολουθήσετε το DVD μπορείτε να επαναλάβετε μεμονωμένα τμήματα και να ασκηθείτε με τα εξειδικευμένα μέρη των ΕΘΦΚ ως απαραίτητα για την άσκηση και άνεση στην απόκτηση των 28 ειδικών θεραπευτικών δεξιοτήτων που παρουσιάζονται στο 6ο κεφάλαιο. Οι δεξιότητες που αποκτώνται κατά το κεφάλαιο 6 θα χρησιμοποιούνται στη θεραπευτική διαδικασία που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 7.

Το Δεύτερο Μέρος του βιβλίου παρουσιάζει επιλεγμένα σχέδια εργασίας και γραπτά παραδείγματα θεραπευτικής συνεδρίας για πέντε τομείς της ειδικότητας (γλώσσα, άρθρωση, φωνή, αντήχηση και ροή). Τα κεφάλαια είναι σχεδιασμένα ώστε να παρέχουν παραδείγματα για τους λογοθεραπευτές στο (1) πώς κυλά η θεραπευτική διαδικασία από την έναρξη έως τη λήξη μέσω των τριών σημαντικότε-

ρων μερών της θεραπευτικής διαδικασίας που περιγράφονται στο κεφάλαιο 7 καθώς και (2) στο τι μπορεί ο λογοθεραπευτής να πει στον θεραπευόμενο ώστε να επιτύχει το είδος της ανταπόκρισης και των αποτελεσμάτων που επιδιώκονται από τον θεραπευόμενο σε διαφορετικά είδη θεραπείας. Όπως προαναφέρθηκε, δύο σύντομες θεραπευτικές συνεδρίες προστέθηκαν στο DVD ώστε να ενισχύσει την κατανόηση αυτού που παρακολουθεί για τα όσα παρουσιάζονται στο δεύτερο μέρος του βιβλίου. Ως πτυχή της εκμάθησης, το πρώτο που οι φοιτητές και οι κλινικοί θεραπευτές μαθαίνουν από το δοθέν κείμενο (πριν τελικά προχωρήσουν οι ίδιοι σε αυτοσχέδια θεραπευτική αλληλεπίδραση) είναι οι βασικές αρχές για την παροχή των κατάλληλων λογοθεραπευτικών διαδικασιών παρέμβασης. Μαθαίνοντας τις έννοιες του παρόντος βιβλίου με ένα πρότυπο που καθοδηγεί και σκηνοθετεί τη θεραπεία λόγου και ομιλίας για διαφορετικές διαταραχές, οι φοιτητές και οι κλινικοί θεραπευτές αναπτύσσουν μια πιο ευρεία κατανόηση των θεραπευτικών αλληλεπιδράσεων και διαδικασιών και γρήγορα αναπτύσσουν την προσωπική τεχνική παρέμβασης. Φοιτητές και επαγγελματίες συνήθως δεν παραμένουν πιστοί στο κείμενο όσο μαθαίνουν και τελειοποιούν τις δεξιότητες και τις τεχνικές, ωστόσο οι περισσότεροι διατηρούν τις έννοιες που έμαθαν κατά τη διάρκεια των ειδικών υπηρεσιών λογοθεραπείας που παρουσιάζονται στο Δεύτερο Μέρος.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεχή υπηρετήση των στόχων του βιβλίου.

Debra M. Dwight

Πρόλογος Ελληνικής Έκδοσης

Η ελληνική έκδοση του παρόντος συγγράμματος, με τίτλο: «Βασικές Δεξιότητες Λογοθεραπευτικής Παρέμβασης», έχει σκοπό να συμβάλλει στην ανάπτυξη της διδασκαλίας και της μάθησης κλινικών δεξιοτήτων στον τομέα της λογοθεραπείας. Απευθύνεται κυρίως σε φοιτητές και νέους λογοθεραπευτές, αλλά και σε άλλους ειδικούς και κλινικούς που ασχολούνται με τις διαταραχές επικοινωνίας. Επίσης απευθύνεται σε ερευνητές ή άλλους ενδιαφερόμενους που πιθανόν θέλουν να ανατρέξουν σε ένα σχετικό σύγγραμμα. Μπορεί να αποτελέσει ένα διδακτικό εγχειρίδιο τόσο για τον προπτυχιακό όσο και για τον μεταπτυχιακό φοιτητή. Η λειτουργική του αξία έχει ήδη αναδειχθεί σε πολλά Ακαδημαϊκά Ιδρύματα του εξωτερικού και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ.

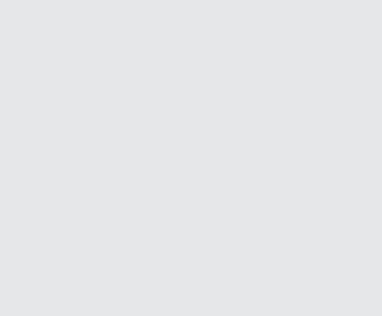
Κάθε κεφάλαιο αυτού του βιβλίου αποτελεί μια άρτια κριτική παρουσίαση βασισμένη στη σύγχρονη βιβλιογραφία και στην κλινική πράξη. Μάλιστα, διακρίνεται από ευρύτερη εμβέλεια, καθώς εμβαθύνει στα σχετικά ζητήματα δίνοντας ποικιλότροπες διδακτικές και μαθησιακές κατευθύνσεις στο κλινικό μέρος κομμάτι της λογοθεραπείας.

Με πληρότητα και σαφήνεια παρουσιάζει αφενός τις θεμελιώδεις γνώσεις και δεξιότητες της κλινικής πρακτικής στη λογοθεραπεία, αφετέρου τις πιθανές διδακτικές προσεγγίσεις και τα μαθησιακά αποτελέσματα στο κλινικό πλαίσιο. Κατά αυτόν τον τρόπο ενισχύει τον φοιτητή αλλά και τον νέο λογοθεραπευτή στη διαδικασία μάθησης και κατάκτησης των απαραίτητων κλινικών δεξιοτήτων. Τη μάθηση αυτή ενισχύουν οι μελέτες περίπτωσης και τα σχέδια εργασίας μέσα από γραπτά παραδείγματα θεραπευτικής συνεδρίας, οι βιωματικές συνεργατικές ομάδες και τα βιντεοσκοπημένα παραδείγματα στο DVD.

Επιπλέον παρέχει τα απαιτούμενα μέσα για να στηρίξει τον κλινικό επόπτη/εκπαιδευτή στη διδασκαλία, δίνοντάς του εναλλακτικά σενάρια για να χαράξει οδούς μάθησης και κατάκτησης των κλινικών λογοθεραπευτικών δεξιοτήτων για τον μελλοντικό επαγγελματία λογοθεραπευτή.

Το εγχείρημα της ελληνικής έκδοσης του εν λόγω βιβλίου ήταν μια δύσκολη εργασία, κατά την οποία δόθηκε έμφαση αφενός στην ακριβή απόδοση του πρωτοτύπου και αφετέρου η ελληνική γλωσσική απόδοση να είναι εύληπτη και αξιοποιήσιμη προς τον αναγνώστη. Οι παρατηρήσεις των αναγνωστών μας είναι πολύτιμες. Η ολοκλήρωση αυτού του βιβλίου προσδοκούμε να συμβάλει τόσο στις διδακτικές ανάγκες των Τμημάτων Λογοθεραπείας και στην άρτια κλινική εκπαίδευση των λογοθεραπευτών όσο και στο να αποτελέσει αφετηρία για περαιτέρω προβληματισμό στις επιστήμες της ανθρώπινης επικοινωνίας.

Ευγενία Τόκη, Δρ
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Λογοθεραπείας ΤΕΙ Ηπείρου
Email: toki@ioa.teiep.gr

*Στον Michael Sky Dwight, στην εγγονή μου και στις γενιές
που έπονται μετά από αυτή.*

Στους γονείς μου, Jerry και Valeria Maye.

Στους γιους μου, Marlon και Jacob,

Τους κυρίους Maye: Reginal, Julius, Samuel και Antony

Σε όλους τους υποστηρικτές μου και ειδικά στους:

Etta, Barbara, Glo, James και Lydia

και

στους φοιτητές μου που μου έδωσαν περισσότερα

από αυτά που μπορώ να τους δώσω πίσω

Εις μνήμην των

Renee' και Chuck, που έφυγαν νωρίς

Με αγάπη,

Debra Kim Maye Dwight

2014

Ευγενία Τόκη

Ένα μεγάλο «ευχαριστώ» σε όλους εκείνους που συνέβαλαν σε αυτή την ελληνική έκδοση του βιβλίου, στους φοιτητές, στους συναδέλφους και στους συνεργάτες μου, Διονύση Ταφιάδη, Κωνσταντίνο Δρόσο και Άγγελο Παπαδόπουλο για τη γόνιμη αυτή συνεργασία μας.

Ευχαριστούμε τις εκδόσεις Gotsis για την καθοδήγηση, υποστήριξη και την υπομονή τους και την Ευτέρπη Χαραλαμπίδου (λοθραπεύτρια και φιλόλογο) που ως «πρώτη αναγνώστρια και κριτής» έκανε διορθώσεις και εύστοχες παρατηρήσεις στο κείμενο.

Αφιερωμένο στον γιο μου, Διαμάντη, και στον σύζυγό μου Κώστα.

Διονύσης Ταφιάδης

Ένα μεγάλο «ευχαριστώ» πρέπει να δοθεί στον Δημήτριο Τζίμα για τη σταθερή του συμβουλευτική και πίστη στο πρόσωπο μου όλο αυτόν τον καιρό. Επίσης στην Ευγενία Τόκη, Κωνσταντίνο Δρόσο, Ευτέρπη Χαραλαμπίδου και Άγγελο Παπαδόπουλο για την άψογη συνεργασία μας όλα αυτά τα χρόνια. Τέλος, στην αδελφή μου Μαρία Ταφιάδη και στον γαμπρό μου, Χαράλαμπο Σκούφια, για όση υπομονή που έχουν δείξει όλα αυτά τα χρόνια!

Άγγελος Παπαδόπουλος

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τους στενούς μου φίλους που με έχουν στηρίξει όλα αυτά τα χρόνια. Οφείλω θερμές ευχαριστίες για τη συνεργασία μου με τους εκδότες.

γασία στην κυρία Ευγενία Τόκη, στον Διονύση Ταφιάδη που μου έχει σταθεί ως πολύ καλός φίλος και ως συνεργάτης, στον Κωνσταντίνο Δρόσο και την Ευτέρπη Χαραλαμπίδου για την άψογη συνεργασία που είχαμε. Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω το βιβλίο στη μνήμη του Οδυσσέα Τζοβάρα.

Κωνσταντίνος Δρόσος

Θα ήθελα να ευχαριστήσω συνολικά όλους όσους συνέβαλαν στην ελληνική έκδοση του βιβλίου. Η Ευγενία Τόκη, ο Άγγελος Παπαδόπουλος και ο Διονύσης Ταφιάδης, εξαιρετικοί επιστήμονες και συνεργάτες, αποτέλεσαν μια δημιουργική ομάδα συνεργασίας και δημιουργικότητας. Οι εκδόσεις Gotsis στάθηκαν σταθερός αρωγός και καθοδηγητής στο εγχείρημά μας αυτό και τον ευχαριστούμε γι' αυτό. Τέλος, δε θα πρέπει να παραλείψω την αναφορά στη σύζυγό μου, Ευτέρπη Χαραλαμπίδου, που ήρθε σε επαφή με το κείμενο σε πρωτόλεια μορφή και μας χάρισε την επιστημονική της ανάγνωση και οπτική.